

KLAGANDE

Nora Eklöv,

MOTPART

Farsta stadsdelsnämnd i Stockholm stad

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten i Stockholms dom den 31 oktober 2019
i mål nr 20181-19, se bilaga A

SAKEN

Stöd och service till vissa funktionshindrade

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

1. Kammarrätten bifaller överklagandet delvis på så sätt att Nora Eklöv förklaras ha haft rätt till personlig assistans under perioden 2 augusti 2019–2 februari 2020 under hela sin arbetstid. Detta gäller till den del behovet inte tillgodosågs genom redan beviljade insatser.
  2. Kammarrätten avslår överklagandet i övrigt.
-

YRKANDEN M.M.

Nora Eklöv yrkar att kammarrätten beviljar henne ytterligare personlig assistans för arbete och inköp. Hon för fram bl.a. följande. Under den tid som hon tillbringar på arbetet är hon kontinuerligt i behov av assistans. Hon kan inte arbeta och behålla sitt arbete om inte assistans beviljas för hela arbetstiden. I nuläget är hon bara på plats tre dagar i veckan. Resterande tid har fått förläggas hemma hos hennes föräldrar. Hon har tvingats använda assistanstimmar avsedda för andra behov för att kunna arbeta, t.ex. timmar avsedda för nödvändig träning och fritidsaktiviteter. Någon helhetsbedömning har inte gjorts. Vissa arbetsuppgifter får senareläggas. Alternativt hamnar de hos andra medarbetare eller blir helt enkelt inte av, vilket skadar verksamheten. Både arbete och inköp utgör aktiviteter utanför hemmet, varför hon har rätt till assistans under hela aktiviteten oavsett omfattning av assistansbehovet. Nämndens beslut kränker hennes rätt att få arbeta på samma villkor som andra och främjar inte möjligheterna att behålla en anställning. Det är ett uttalat mål att lagens insatser ska främja ett självständigt liv.

Stadsdelsnämnden anser att överklagandet ska avslås och för fram bl.a. följande. Det framgår inte av ADL-utredningen hur arbetsplatsen ytterligare skulle kunna anpassas eller vilka hjälpmedel som kan öka Nora Eklövs självständighet. Det torde vara rimligt att exempelvis möblera och förvara de pärmar och föremål som Nora Eklöv dagligen använder i hennes närhet och höjd så att hon i större utsträckning kan nå, lyfta och bära det som inte är för tungt. Vad gäller stöd med hygien och toalettbesök under arbetsdagen har nämnden beviljat tid för personlig hygien under hela dygnet och inte gjort någon skillnad i tidsberäkning mellan arbetsdag eller ledig dag.

SKÄLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Lagstiftning m.m.

Personer som omfattas av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) ska genom lagens insatser tillförsäkras goda levnadsvillkor. De ska anpassas till mottagarens individuella behov samt utformas så att de är lätt tillgängliga för de personer som behöver dem och stärker deras förmåga att leva ett självständigt liv (7 § LSS).

Insatser för särskilt stöd och service är bl.a. biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans (9 § 2 LSS).

Med personlig assistans enligt 9 § 2 avses personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med andning, sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov). Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till insats enligt 9 § 2 för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt (9 a § LSS). Personlig assistans för andra personliga behov avser enligt bestämmelsens andra stycke bl.a. tid när en assistent behöver vara närvarande i samband med en aktivitet utanför den enskildes hem på grund av att ett hjälpbehov kan förväntas uppstå (p. 3).

Bestämmelsen i 9 a § andra stycket 3 LSS trädde i kraft den 1 april 2018. I förarbetena anges bl.a. följande. Genom bestämmelsen kan assistans beviljas för hela aktiviteten, inte bara för preciserade hjälpbehov (grundläggande eller andra personliga behov) i samband med aktiviteten. Som förutsättning gäller att assistenten behöver vara närvarande under hela aktiviteten på grund av att ett hjälpbehov kan förväntas uppstå. Bestämmelsen avser situationer där det inte skulle vara möjligt för den enskilde att

utöva aktiviteten om inte assistans beviljades för hela aktiviteten. Med närvarande menas i detta sammanhang inte nödvändigtvis att assistenten befinner sig i den enskildes omedelbara närhet. Vid t.ex. ett sammanträde kan den personliga assistenten ibland av sekretessskäl inte vara i samma rum som den enskilde. Det får då anses vara tillräckligt att assistenten befinner sig strax utanför rummet så att den enskilde snabbt kan kalla på hjälp vid behov (prop. 2017/18:78 s. 29).

Utredningen i målet

Av en ADL-bedömning daterad den 27 december 2019 av leg. arbetsterapeuten Susanne Barkvik framgår bl.a. följande. Nora Eklöv använder sin elrullstol på arbetsplatsen eftersom hon måste förflytta sig längre sträckor än i hemmet. Hon är i behov av stöd för att komma i och ur elrullstolen på grund av risken för fall. Hon behöver också hjälp med att justera stolen vid mötesbord när hon sätter sig eller ställer sig upp. Nora Eklöv saknar styrka att bära tunga föremål. Detta begränsar henne i att utföra arbetsuppgifter på egen hand och hon behöver handräckning i det mesta, t.ex. att lyfta och slå upp i pärmar. I Nora Eklövs arbetsuppgifter ingår många möten runt om i Stockholm vilket innebär att hon måste vistas på områden där tillgängligheten är begränsad och där det exempelvis saknas dörröppnare. Nora Eklöv är i behov av omfattande hjälp med olika moment i samband med toalettbesök. Hon tar vätskedrivande medel och kan behöva nå en toalett med kort varsel.

Förbundet Unga Rörelsehindrade har i yttrande fört fram bl.a. följande. Nora Eklöv arbetar hos dem som generalsekreterare. Denna roll innebär många och varierande arbetsuppgifter, bl.a. medlemshantering, marknadsföring, ekonomi- och avtalshantering, bokningar, möten och representation vid möten på departement och myndigheter. Förbundets lokaler är anpassade för att vara tillgängliga för personer med varierande grad av nedsatt rörelseförmåga, men Nora Eklövs behov är till största delen av

sådan karaktär att de endast kan mötas i form av hjälp från en annan person. Detta gäller exempelvis handräckning i arbetet, pappershantering, bärhjälp och hjälp vid av- och påklädning samt annan hjälp av integritetsnära och personlig karaktär. Det är av yttersta vikt att Nora Eklöv beviljas assistans under hela arbetstiden eftersom det i förlängningen är en förutsättning för att de ska ha möjlighet att behålla Nora Eklöv som anställd generalsekreterare.

Kammarrättens bedömning

Frågan i målet är om Nora Eklöv under perioden 2 augusti 2019–2 februari 2020 hade rätt till personlig assistans för andra personliga behov i samband med inköp samt under arbetstid i större omfattning än vad underinstanserna beviljat.

I frågan om omfattningen av personlig assistans för inköp gör kammarrätten samma bedömning som förvaltningsrätten. Överklagandet ska därför avslås i denna del.

Beträffande behovet av personlig assistans för att arbeta framgår av utredningen i målet att Nora Eklövs arbetsplats hade anpassats för personer med olika grad av funktionsnedsättning. I hur hög grad arbetsplatsen i detalj har anpassats med hänsyn till Nora Eklövs behov framgår inte. I Nora Eklövs uppdrag ingick dock även resor och i samband med det arbete i andra lokaler. Hon hade vidare ett generellt behov av assistans vid av- och påklädning vid t.ex. toalettbesök samt av annan hjälp av integritetsnära och personlig karaktär. Det får anses visat att Nora Eklöv på grund av ett flertal olika behov av hjälp som kunde förväntas uppstå var i behov av att en assistent var närvarande under hela arbetsdagen och att det inte skulle ha varit möjligt för henne att utföra sitt arbete om inte assistans beviljades för hela aktiviteten. Hon hade därför rätt till personlig assistans under hela sin

arbetstid. Detta gäller till den del behovet inte tillgodosågs genom andra beviljade insatser. Överklagandet ska därför bifallas i denna del.

Bistånd i form av personlig assistans kan inte utgå för förfluten tid. Ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för sådan assistans kan däremot lämnas under vissa förutsättningar om personlig assistans utförts och gett upphov till kostnader. Det är nämndens uppgift att göra den närmare beräkningen av antalet timmar för vilka Nora Eklöv hade rätt till personlig assistans och pröva i vilken utsträckning hon kan beviljas ekonomiskt stöd till kostnader för sådan assistans för tiden 2 augusti 2019–2 februari 2020.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B (formulär 1).

Peder Liljeqvist
lagman
ordförande

Johan Axelsson
kammarrättsråd
referent

Linnea Skarle
tf. assessor

Marie Stegard Lind
föredragande jurist

FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I STOCKHOLM
Avdelning 31

DOM
2019-10-31
Meddelad i Stockholm

Mål nr
20181-19

KLAGANDE
Nora Eklöv,

MOTPART
Farsta stadsdelsnämnd i Stockholms stad
Box 113
123 22 Farsta

ÖVERKLAGAT BESLUT
Farsta stadsdelsnämnd i Stockholms stads beslut 2019-08-02

SAKEN
Stöd och service till vissa funktionshindrade

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten avvisar Nora Eklövs yrkanden i de delar de inte omfattas av det överklagade beslutet.

Förvaltningsrätten avslår överklagandet i övrigt.

Dok.Id 1145668

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
115 76 Stockholm	Tegeluddsvägen 1	08-561 680 00	08-561 680 01	måndag–fredag 08:00–16:00
		E-post: avd31.fst@dom.se www.domstol.se/forvaltningsratt		

YRKANDEN M.M.

Farsta stadsdelsnämnd i Stockholms stad beslutade den 13 augusti 2018 att bevilja Nora Eklöv 15 timmars personlig assistans per vecka enligt 9 § 2 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Nora Eklöv överklagade beslutet till Förvaltningsrätten i Stockholm. Förvaltningsrätten beslutade i dom den 5 april 2019 (mål nr 22726-18) att delvis bifalla överklagandet och förklarade att Nora Eklöv är berättigad till 6,5 timmar assistansersättning för grundläggande behov. Förvaltningsrätten förklarade vidare att Nora Eklöv är berättigad till assistans i samband med matlagning, inköp, uträttande av ärenden samt under arbetstid och målet överlämnades till nämnden för beräkning av tidsåtgång i dessa delar. I övrigt avslogs överklagandet.

Nämnden beviljade i det överklagade beslutet den 2 augusti 2019 Nora Eklöv ytterligare 21 timmar och 35 minuter per vecka för hennes behov av personlig assistans enligt 9 § 2 LSS. Av underlaget till beslutet framgår att nämnden beräknat behov av stöd vid matlagning till 9 timmar och 35 minuter per vecka, för inköp och uträttande av ärenden 1 timme per vecka samt för specifika moment under arbetsdagen 10 timmar per vecka.

Nora Eklöv yrkar att hon i första hand ska beviljas personlig assistans om 111 timmar per vecka och i andra hand i den omfattning som är skälig för att hon ska ha goda levnadsvillkor och kontroll över sitt liv som andra. Nora Eklöv för fram bl.a. följande. Rätten ska ta ställning till samtliga behov och den totala tidsomfattningen. Den beviljade omfattningen är uppenbart otillräcklig. Det gör att hon blir beroende av sina föräldrar och inte kan flytta hemifrån till sin egen lägenhet eller leva självständigt. Hon tillförsäkras genom den beviljade omfattningen inte goda levnadsvillkor. Hon har i maj 2019 diagnosticerats med en lungsjukdom som medför att hennes kondition och ork försämras ytterligare. Det innebär i sin tur att hon

behöver använda rullstol i större utsträckning än tidigare. Den av nämnden beviljade omfattningen vad gäller hennes grundläggande behov för toalettbesök, duschmoment och övrig personlig hygien samt av- och påklädning är otillräcklig. Den beviljade omfattningen är även otillräcklig vad gäller andra personliga behov i samband med fritid, hemmasysslor, träning, socialt liv, hjälp vid sjukhusbesök, hushållssysslor och behov under dygnsvilan. Gällande matlagning har hon noggrant motiverat vad hon behöver hjälp med. Nämnden har inte beviljat någon hjälp för att diska eller plocka in och ur diskmaskinen. Vidare är en timme per vecka inte tillräckligt vad gäller inköp och uträttande av ärenden. Det räcker inte för att hon ska hinna göra matinköp, övriga inköp samt uträtta ärenden och hon kommer därför inte kunna köpa nödvändiga saker till hushållet. Den beviljade omfattningen under arbetstid är även otillräcklig. Hon arbetar 37,5 timmar per vecka exklusive lunch. Det är inte möjligt att schemalägga tid för de hjälpbehov som kan uppstå när som helst under arbetsdagen, exempelvis handräckning. Hennes arbetsgivare har anpassat arbetsplatsen i den mån det går, men det är inte tillräckligt för att hennes behov ska tillgodoses. Hon är bl.a. i behov av kontinuerlig handräckning under hela arbetsdagen, hjälp med inköp, hjälp med att bära föremål och med olika moment vid möten och presentationer. Genom den beviljade tiden blir det omöjligt för henne att behålla sitt arbete då hon är i behov av assistans under hela arbetsdagen. Hon framför även synpunkter på nämndens handläggning, beslutsmotivering och utredning. Nora Eklöv bifogar bl.a. läkarintyg, journalanteckningar och yttrande från arbetsgivare.

Nämnden vidhåller sitt beslut och för fram bl.a. att nämnden endast har beräknat tid för det som förvaltningsrätten har återförvisat i domen.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Utgångspunkter för bedömningen

Av 7 och 9 §§ LSS framgår att personer som omfattas av personkretsen i LSS har rätt till insatser i form av särskilt stöd och särskild service bl.a. vad gäller personlig assistans, om de behöver sådan hjälp i sin livsföring och om deras behov inte tillgodoses på annat sätt. Den enskilde ska genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor.

Med insatsen personlig assistans avses enligt 9 a § LSS personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov). Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till sådan insats för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt.

Enligt allmänna förvaltningsrättsliga principer ankommer det på den som ansöker om en förmån att visa att förutsättningarna för att förmånen ska kunna beviljas är uppfyllda.

Förvaltningsrättens bedömning

Inledande bedömning

I överklagandet har Nora Eklöv i första hand yrkat 111 timmars personlig assistans per vecka, varav en del hänförs till hjälpbehov i samband med matlagning, inköp och uträttande av ärenden och under arbetstid. Övriga timmar avser andra hjälpbehov. Det överklagade beslutet omfattar endast en

prövning av assistans för andra personliga behov i samband med matlagning, inköp och uträttande av ärenden samt under arbetstid. Enligt instansordningsprincipen kan förvaltningsrätten endast pröva vad som omfattas av det överklagade beslutet, varför Nora Eklövs yrkanden i de delar som inte omfattas av det överklagade beslutet ska avvisas.

Nora Eklöv har fört fram att hon nu har en ny diagnos som medför ytterligare hjälpbehov och att detta ska beaktas vid bedömningen. Hon har gett in intyg till stöd för detta. Nämnden gör gällande att omständigheten inte ska beaktas, utan att den ska beaktas vid en ny ansökan.

Förvaltningsrätten finner inte hinder mot att pröva denna återopade omständighet och därtill hörande intyg som kan hänföras till de insatser som prövas i beslutet. Förvaltningsrätten anser vidare att återopandet av den nya omständigheten och intygen inte med hänsyn till instansordningsprincipen bör föranleda en återförvisning (jfr t.ex. RÅ 2009 ref. 19).

Nora Eklöv har därutöver framfört vissa synpunkter på nämndens handläggning, beslutsmotivering och utredning. Eftersom förvaltningsrätten inte är tillsynsmyndighet över nämnden medför vad Nora Eklöv har anfört i denna del inte någon åtgärd från förvaltningsrättens sida. Förvaltningsrätten anser inte heller att de påtalade bristerna i sig utgör skäl för att återförvisa målet till nämnden. Nora Eklövs invändningar i denna del föranleder därför ingen åtgärd från förvaltningsrättens sida.

Det är ostridigt att Nora Eklöv tillhör den angivna personkretsen i 1 § LSS samt att hon behöver sådan hjälp i sin livsföring som innebär att hon har rätt till insatsen personlig assistans enligt 9 § 2 LSS. Då hon är beviljad personlig assistans för grundläggande behov har hon rätt till personlig assistans för andra personliga behov enligt 9 a § LSS om behoven inte tillgodoses på annat sätt. Frågan i målet är om Nora Eklöv tillförsäkras goda

levnadsvillkor genom den beviljade omfattningen personlig assistans vad gäller matlagning, inköp och uträttande av ärenden samt under arbetstid.

Matlagning

Nämnden har bedömt att Nora Eklövs hjälpbehov avseende matlagning uppgår totalt till 9 timmar och 35 minuter per vecka avseende måndag till fredag frukost, lunch och middag med 1 timme och 15 minuter per dag, inklusive 10 minuters handräckning för lunch, samt 1 timme och 40 minuter för frukost, lunch och middag under lördag och söndag. Nora Eklöv har gjort gällande att hon är i behov av 13 timmar och 25 minuter per vecka för att få hjälp med bl.a. handräckning, nå och bära föremål samt öppna föremål. Hon uppger även att hon behöver hjälp med att diska och plocka in och ur diskmaskinen.

Av inlämnad ADL-utredning framgår bl.a. följande. Nora Eklöv har svårigheter att stå längre stunder och står endast kortare stunder vid spisen och steker eller rör i grytor. Hon sitter vid köksbordet och förbereder. Hon kan ta fram produkter som står på låg hylla i kylskåpet. Hon klarar inte av att hälla ur fyllda förpackningar på egen hand. Hon kan vidare inte ställa in eller ta ur formar ur ugnen. Hon behöver hjälp med att hälla av pastavatten ur gryta samt att diska tyngre och större husgeråd. Hon har även visst behov av hjälp med att fylla och tömma diskmaskin.

Förvaltningsrätten bedömer mot bakgrund av utredningen att det inte har framkommit skäl att göra annan bedömning än den nämnden har gjort i det överklagade beslutet avseende omfattningen av Nora Eklövs hjälpbehov i samband med matlagning. Överklagandet ska därför avslås i denna del.

Inköp och uträttande av ärenden

I 9 a § andra stycket 3 LSS anges bl.a. att personlig assistans för andra personliga behov även avser tid när en assistent behöver vara närvarande i samband med en aktivitet utanför den enskildes hem på grund av att ett hjälpbehov kan förväntas uppstå. I förarbetena till bestämmelsen (prop. 2017/18:78 s. 29) anges att de situationer som avses är där det inte skulle vara möjligt för den enskilde att utöva aktiviteten om inte assistans beviljades för hela aktiviteten.

Nämnden har bedömt att Nora Eklövs hjälpbehov avseende inköp och uträttande av ärenden uppgår totalt till 1 timme per vecka. Nora Eklöv har uppgett att hon är i behov av totalt 5 timmar och 50 minuter assistans per vecka för att göra inköp av dagligvaror, besöka apotek och andra inköp och ärenden. Hon uppger bl.a. att hon då är i behov av hjälp med att nå i butiken och att packa i påsar. Vad gäller andra inköp och andra ärenden omfattas bl.a. kläd-, möbel- och elektronikinköp samt frisörbesök, bankärenden, biblioteksbesök och myndighetsärenden. För att aktiviteten ska vara möjlig behöver hon assistans under hela momentet. Hon är vidare, på grund av den nyttillkomna diagnosen, i större behov av rullstol.

Av utredningen i målet framgår bl.a. följande. Nora Eklöv kan gå ungefär 500 meter i vardagssituation. Hon har en manuell rullstol som hon inte kan manövrera på egen hand. Hon har även uppgett att hon har en elektrisk rullstol som hon kan manövrera själv. Av ADL-bedömningen framgår att hon har svårigheter med att nå varor som ligger högre upp eller längre in på hyllplanen. Hon behöver även bärhjälp, men klarar att handla lättare varor i mindre mängd.

Mot bakgrund av vad som har kommit fram bl.a. om Nora Eklövs möjlighet att göra vissa inköp och uträtta vissa ärenden själv samt det hjälpbehov hon

har vid inköp och ärenden anser förvaltningsrätten att det inte är visat annat än att den av nämnden beviljade omfattningen om 1 timme per vecka är tillräcklig. Det har inte heller kommit fram att Nora Eklöv inte kan göra inköp eller ärenden om ytterligare tid inte beviljas. Vidare finner förvaltningsrätten att vad Nora Eklöv har anfört avseende sin nya diagnos inte medför att det är visat att hon behöver ytterligare personlig assistans för att kunna genomföra inköp och för att uträtta ärenden. Överklagandet ska därför avslås i denna del.

Arbets tid

Nämnden har bedömt att 10 timmar per vecka tillgodoser Nora Eklövs behov av hjälp under arbetstid med av- och påklädning, förflyttningar samt handräckning för arbetsuppgifter som exempelvis ta ned pärm, bära vattenglas och kopiera papper. Nora Eklöv har gjort gällande att hon är i behov av 40 timmar per vecka under arbetstid. Hon uppger att hon har behov av kontinuerlig handräckning och behov av hjälp för att bl.a. göra inköp, åka på möten och gå på toaletten. Vidare uppger hon att hon behöver vara tillgänglig hela arbetstiden då hon är chef.

Av ADL-utredningen framgår bl.a. följande. Nora Eklöv har vissa rörelseinskränkningar. Hon skriver inte för hand men kan obehindrat använda sig av mobiltelefon och dator. Av ett yttrande från den 18 augusti 2018 utfärdat av Nora Eklövs arbetsgivare framgår bl.a. följande. Nora Eklöv har varierade arbetsuppgifter och för att hon ska kunna fullgöra alla arbetsuppgifter behöver hon vara flexibel och mobil. En arbetsdag kan innefatta alltifrån möten till administration. Den beviljade omfattningen för hjälpbehov vid arbete är för begränsad och medför att hon tvingas prioritera bort arbetsuppgifter.

Förvaltningsrätten gör bedömningen att utredningen inte visar att Nora Eklöv har ett större behov av personlig assistans under arbetstid än vad nämnden har bedömt. Vid bedömningen har förvaltningsrätten särskilt beaktat att det till stora delar saknas objektiva undersökningsfynd från utomstående som visar att hennes hjälpbehov under arbetsdagen överstiger den omfattning som nämnden har beviljat. Överklagandet ska därför avslås även i denna del.

Sammanfattning

Förvaltningsrätten anser sammanfattningsvis att det inte är visat annat än att Nora Eklöv är tillförsäkrad goda levnadsvillkor genom den av nämnden beviljade omfattningen av personlig assistans vad gäller matlagning, inköp och uträttande av ärenden samt under arbetstid. Överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Detta avgörande kan överklagas. Information om hur man överklagar finns i bilaga (FR-03).

Johanna Cervin-Ellqvist
Förvaltningsrättsfiskal

Nämndemännen Karl-Gustav Franzén, Karin Simonsson Norling och Nirlep Singh har också deltagit i avgörandet.

Förvaltningsrättsnotarien Daniel Westermarck har föredragit målet.

Hur man överklagar

FR-03

Vill du att beslutet ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Tiden räknas oftast från den dag som du fick del av det skriftliga beslutet. I vissa fall räknas tiden i stället från beslutets datum. Det gäller om beslutet avkunnades vid en muntlig förhandling, eller om rätten vid förhandlingen gav besked om datum för beslutet.

För part som företräder det allmänna (till exempel myndigheter) räknas tiden alltid från beslutets datum.

Observera att överklagandet måste ha kommit in till domstolen när tiden går ut.

Vilken dag går tiden ut?

Sista dagen för överklagande är samma veckodag som tiden börjar räknas. Om du exempelvis fick del av beslutet måndagen den 2 mars går tiden ut måndagen den 23 mars.

Om sista dagen infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårs-afton, räcker det att överklagandet kommer in nästa vardag.

Så här gör du

1. Skriv förvaltningsrättens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att beslutet ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att kammarrätten ska

ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).

3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.

Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.

Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skicka eller lämna in överklagandet till förvaltningsrätten. Du hittar adressen i beslutet.

Vad händer sedan?

Förvaltningsrätten kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att beslutet gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar förvaltningsrätten överklagandet och alla handlingar i målet vidare till kammarrätten.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning kan även kammarrätten skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i kammarrätten

När överklagandet kommer in till kammarrätten tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Kammarrätten ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att förvaltningsrätten dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om förvaltningsrätten dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller det överklagade beslutet. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med förvaltningsrätten om du har frågor. Adress och telefonnummer hittar du på första sidan i beslutet.

Mer information finns på www.domstol.se.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill överklaga kammarrättens avgörande ska skriva till Högsta förvaltningsdomstolen. Skrivelsen ställs alltså till Högsta förvaltningsdomstolen *men ska skickas eller lämnas till kammarrätten*.

Överklagandet ska ha kommit in till kammarrätten *inom tre veckor* från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Tiden för överklagande för det allmänna räknas dock från den dag beslutet meddelades.

Om sista dagen för överklagande infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommar-, jul- eller nyårsafton, räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i Högsta förvaltningsdomstolen krävs att *prövningstillstånd* meddelas. Högsta förvaltningsdomstolen lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd inte meddelas står kammarrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Högsta förvaltningsdomstolen varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla följande uppgifter;

1. den klagandes namn, person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nå för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till Högsta förvaltningsdomstolen
2. det beslut som överklagas med uppgift om kammarrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet
3. de skäl som klaganden vill åberopa för sin begäran om att få prövningstillstånd
4. den ändring av kammarrättens beslut som klaganden vill få till stånd och skälen för detta
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.